

Θεολογία και Ιατρική (πρωτοπρεσβ. π. Άγγελος Αγγελακόπουλος εφημέριος Ι. Ν. Αγίας Παρασκευής Καλλιπόλεως Πειραιώς)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 30 Αυγούστου, 2014

Εν Πειραιεί 26-7-2013

Όπως

είναι γνωστό, αγαπητοί μου, ο **άγιος ένδοξος μεγαλομάρτυς και ιαματικός Παντελεήμων** εξασκούσε την τέχνη της ιατρικής, ήταν ιατρός. Την ιατρική τέχνη των σωμάτων την έμαθε από κάποιον Ευφρόσυνο, ο οποίος είχε πολύ μεγάλη φήμη και δόξα και φαινόταν ότι έφθασε στο άκρο της ιατρικής, ενώ την κατά Χριστόν ιατρική τέχνη της ψυχής την έμαθε από τον άγιο Ερμόλαο, που ήταν ιερέυς της Εκκλησίας της Νικομήδειας, και του οποίου την μνήμη εορτάσαμε χθες. Το γεγονός αυτό μας παρέχει εύκαιρον αφορμή, για να ομιλήσουμε σήμερα περί της σχέσεως επιστήμης και θεολογίας και πιο συγκεκριμένα περί της σχέσεως ιατρικής και θεολογίας.

Ευθύς

εξ αρχής πρέπει να πούμε ότι επιστήμη και θεολογία εκ της φύσεώς τους δεν συγκρούονται· δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ επιστήμης και θεολογίας. Και αυτό γιατί και οι δύο έχουν διαφορετικό επιστητό. Η μεν επιστήμη εξετάζει το «πως» και το «γιατί» της δημιουργίας, η δε θεολογία ερευνά το «ποιος» της δημιουργίας. Η επιστήμη κινείται στα όρια του κτιστού, ενώ η θεολογία κινείται στα όρια του ακτίστου. Η επιστήμη δεν ασχολείται με το «ποιος», με την αιτία της δημιουργίας, αλλά με το «πως» και το «γιατί», γι' αυτό αφήνει την θεολογία να ερευνήσει το «ποιος».

Αντιστοίχως, η θεολογία ασχολείται δευτερευόντως με το «πως» και το «γιατί» της δημιουργίας, και κυρίως, πρωτίστως με το «ποιος», αφήνοντας την επιστήμη να ερυνήσει το «πως» και το «γιατί». Ως εκ τούτου, είναι φανερό ότι υπάρχει άρρηκτος δεσμός μεταξύ θεολογίας και επιστήμης, η μία βοηθά και επικουρεί την άλλη, δηλ. αλληλοσυμπληρώνονται. Όμως, η επιστήμη δεν μπορεί να σταθεί μόνη της, χωρίς την θεολογία, ενώ η θεολογία μπορεί να σταθεί και μόνη της, χωρίς τα δεκανίκια της επιστήμης. Για να έχουμε, λοιπόν, πλήρη εικόνα του «πως», του «γιατί» και του «ποιος» της δημιουργίας, πρέπει να υπάρχει αγαστή συνεργασία μεταξύ επιστήμης και θεολογίας.

Πρόβλημα

υπάρχει όταν η μία εκ των δύο ξεπερνά τα όριά της, βγαίνει απ'το καθορισμένο πλαίσιο της, εισέρχεται στα όρια της άλλης και προσπαθεί με τα δικά της ακατάλληλα μέσα να βγάλει συμπεράσματα και να νομοθετήσει. Τότε μόνο έχουμε σύγκρουση μεταξύ επιστήμης και θεολογίας, εξαιτίας κακής κατανόησης και εκπροσώπησης τους. Το πρόβλημα αυτό δημιουργείται συνήθως εκ μέρους της επιστήμης, η οποία βγαίνει από τα κτιστά της όρια και επιθυμεί να εισέλθει, με τα κτιστά της μέσα, στον χαρισματικό χώρο του ακτίστου της θεολογίας[1]. Αυτό το πράγμα, άλλωστε, μαρτυρεί και ο σοφός Πλάτων, ο οποίος υπογραμμίζει ότι «πάσα τε επιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης και της άλλης αρετής, πανουργία τις, και ου σοφία φαίνεται».

Πιο

συγκεκριμένα θα αναφέρουμε πέντε χαρακτηριστικά θέματα, στα οποία η ιατρική συγκρούεται και βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την θεολογία, με το θέλημα του Θεού. Μιλούμε για την ιατρική, γιατί ο σήμερα τιμώμενος άγιος Παντελεήμων είναι κι αυτός ιατρός.

A) Το έγκλημα των εκτρώσεων

Η

ιατρική, δυστυχώς, αποδέχεται τις εκτρώσεις, οι οποίες πλέον δεν ποινικοποιούνται. Στη χώρα μας, σύμφωνα με στατιστικές, κάθε χρόνο γίνονται 300 με 400.000 εκτρώσεις.

Γνωρίζουμε,

όμως, αγαπητοί μου, τι σημαίνει για τον Δημιουργό Θεό και την Εκκλησία Του η έκτρωση, η λεγομένη επί το ευγενέστερον «διακοπή της ανεπιθυμήτου κηήσεως»; Σημαίνει τριπλό φόνο. Φόνο εκ προμελέτης και μάλιστα τριπλό. Γιατί; Όταν μια γυναίκα αποφασίζει μια τέτοια πράξη εκθέτει τη ζωή της σε τέτοιους κινδύνους και την εισάγει σε τέτοια περιπέτεια, που είναι σχεδόν αδύνατον να βγει αβλαβής. Διακινδυνεύει απόλυτα την μητρική της ιδιότητα στο μέλλον. Έτσι στην γυναίκα, που αποτολμά κάτι τέτοιο, παραμένει ο ηθικός της θάνατος, που την συνοδεύει με ενοχές σ'όλη τη ζωή της.

Με

την διακοπή της κηήσεως έχουμε σίγουρα και αναμφισβήτητα τον δεύτερο θάνατο, τον σαρκικό θάνατο του παιδιού της, που ύπουλα του στερούμε το δικαίωμα να επιζήσει, περιθωριοποιώντας ταυτόχρονα την διδασκαλία της Εκκλησίας περί της εξ άκρας συλλήψεως της ζωής, δηλ. ότι η ζωή του ανθρώπου αρχίζει από την στιγμή της συλλήψεώς του. Η ευθύνη αυτή βαρύνει τόσο τους γονείς, που αποφασίζουν την έκτρωση, όσο και τον ιατρό, που

επιτελεί το έγκλημα.

Για

να κατανοήσουμε την σοβαρότητα της πράξεως, αρκεί να αναφέρουμε ότι ο 21ος Ιερός Κανόνας της εν Αγκύρα Τοπικής Συνόδου προβλέπει εξωκοινωνία, δηλ. στέρηση της Θείας Κοινωνίας μέχρι θανάτου η φιλανθρωπότερα για δέκα χρόνια η για 3 ως 5 χρόνια, κατά τον 21ο Ιερό Κανόνα του αγίου Ιωάννου του Νηστευτού[2].

Τέλος,

ο χειρότερος θάνατος είναι ο τρίτος θάνατος. Ο πνευματικός θάνατος του παιδιού, που φονεύεται, πριν δεχθεί την σωτηρία δια Ιησού Χριστού, το απαραίτητο Άγιον Βάπτισμα, που απαλλάσσει τον άνθρωπο από την προπατορική ενοχή. Έτσι, το ανυπεράσπιστο βρέφος οδηγείται με την θέλησή μας στο αντίθετο του Θεού στρατόπεδο. Δεν είναι της παρούσης ώρας να συνυπολογίσουμε και να προσμετρήσουμε τις ευθύνες γονέων, ιατρών και νομοθετών, που εθελοτυφλούν, διαγράφουν και περιφρονούν την θεία εντολή «ου φονεύσης»[3].

B) Εγκεφαλικός θάνατος

Η

ιατρική, περίπου από το 1968, υποστηρίζει ότι ο εγκεφαλικός θάνατος ισοδυναμεί με τον οριστικό θάνατο του ανθρώπου. Υποστηρίζει δηλ. ότι, όταν νεκρώνεται, όταν πάυει την λειτουργία του ο εγκέφαλος, τότε ο άνθρωπος πεθαίνει.

Σύμφωνα,

όμως, με την Ορθόδοξη Θεολογία και όπως πολύ εύστοχα αποδείχθηκε στην ημερίδα, που με απόλυτη επιτυχία διοργάνωσε τον Απρίλιο του 2013 η Ι. Μ. Πειραιώς με θέμα «[Μεταμοσχεύσεις: δωρεά ή αφαίρεση ζωής](#)»; κέντρο του ανθρώπου δεν είναι ο εγκέφαλος, αλλά η καρδιά. Μόνον όταν πάψει να λειτουργεί η καρδιά, νεκρώνονται όλα τα υπόλοιπα όργανα και επακολουθεί ο οριστικός θάνατος του ανθρώπου. Άρα, ο εγκέφαλος, όντας ένα από τα όργανα του ανθρώπου και όχι το κεντρικό, παρόλο που πάψει να λειτουργεί, δεν επιφέρει τον οριστικό θάνατο του ανθρώπου. Ναι, μεν ο εγκέφαλος είναι εκτός λειτουργίας, με δυνατότητα ανανήψεως και επανάκαμψης, αλλά όλα τα άλλα όργανα του ανθρώπου λειτουργούν κανονικά, εφόσον συνδέονται με την πηγή τροφοδοσίας τους, την καρδιά, η οποία λειτουργεί κανονικά. Επομένως, για την Ορθόδοξη θεολογία ο εγκεφαλικός θάνατος δεν ταυτίζεται με τον οριστικό θάνατο του ανθρώπου. Είναι αυθαίρετη η ταύτιση εγκεφαλικού θανάτου και οριστικού θανάτου. Ο θάνατος του ανθρώπου

ακολουθεί την νέκρωση της καρδιάς.

Η σύγχρονη ιατρική, όμως, εφηύρε αυτό το τέχνασμα του εγκεφαλικού θανάτου ως οριστικού θανάτου, με σκοπό την λήψη οργάνων για μεταμοσχεύσεις[4].

Γ) Μεταμοσχεύσεις

Ευθύς

εξ αρχής πρέπει να πούμε ότι μόνο ένα είδος μεταμοσχεύσεων επιτρέπεται από την Εκκλησία μας. Η μεταμόσχευση από ζωντανούς και υγιείς δότες ιστών η ενός από τα διπλά όργανα (συκώτι-νεφρά) η μυελού των οστέων και βεβαίως η μετάγγιση αίματος. Όλα τα άλλα είδη μεταμόσχευσης, όπως πνευμόνων, καρδιάς κλπ., απαγορεύονται. Ο λόγος είναι προφανής. Για να κάνουμε μεταμόσχευση, θα πρέπει το όργανο να είναι εν πλήρει λειτουργία, ζωντανό. Για να είναι ζωντανό, θα πρέπει να συνδέεται με την λειτουργούσα καρδιά. Άρα, όταν λειτουργεί η καρδιά, λειτουργούν και τα όργανα. Όταν νεκρώνεται η καρδιά, νεκρώνονται και τα όργανα. Στην περίπτωση νεκρής καρδιάς, τα όργανά μας είναι άχρηστα για μεταμόσχευση, εφόσον δεν λειτουργούν. Στην περίπτωση ζωντανής καρδιάς, τα όργανα είναι χρήσιμα για μεταμόσχευση. Όμως, τα χρειάζεται ο δότης, για να ζήσει ο ίδιος. Άρα, όταν παίρνουμε ένα ζωντανό όργανο του δότη, ουσιαστικά τον φονεύουμε, λέγοντάς του «πέθανε εσύ, για να ζήσει κάποιος άλλος». Πόσο, όμως, έχουμε το δικαίωμα να αφαιρέσουμε την ζωή ενός, για να ζήσει ο άλλος; Πως μπορούμε να φονεύσουμε έναν, για να ζήσει ο άλλος; Πρέπει, επίσης να λάβουμε υπόψιν την ιερότητα του ανθρωπίνου σώματος και την πνευματική διάσταση, που έχουν τα βασικά όργανά του, όπως επίσης και ότι το σώμα μας δεν μας ανήκει, αλλά το οφείλουμε στον Θεό, και δεν μπορούμε να το διαχειριζόμαστε κατά το δοκούν[5].

Δ) Ευθανασία

Η λέξη «ευθανασία» προέρχεται από το «ευ θνήσκω» και έχει την έννοια του ενδόξου, του ωραίου, του ήσυχου και του φυσικού θανάτου. Σήμερα ως «ευθανασία» ορίζεται η ανώδυνη θανάτωση κάποιου από ευσπλαχνία, ο οποίος κρίνεται ως ανίατος και βασανίζεται από ανυπόφορους πόνους.

Όμως,

ο καλός η κακός θάνατος δεν προσδιορίζεται από την εξωτερική μορφή του, από την ευκολία, με την οποία επέρχεται, αλλά από την εσωτερική κατάσταση, με την οποία τον αντιμετωπίζει ο άνθρωπος. Ο καλός θάνατος δεν είναι πάντοτε εύκολος, ούτε ο εύκολος θάνατος είναι πάντοτε καλός.

Χαρακτηριστικά είναι τα ερωτήματα, που διατυπώνει σχετικά με το θέμα αυτό ο ιερός Χρυσόστομος : «Μήπως ήταν κακός ο θάνατος του Βαπτιστού Ιωάννου, επειδή αποκεφαλίσθηκε; η του πρωτομάρτυρος Στεφάνου, επειδή λιθοβολήθηκε; η του αγίου Παντελεήμονος, επειδή του έκαψαν το σώμα με πυρσούς, τον μαστίγωσαν, του έριξαν καυτό λάδι και τελικά τον αποκεφάλισαν; η όλων των αγίων μαρτύρων, επειδή τελείωσαν με σκληρό τρόπο την ζωή τους»; Και απαντά ο ίδιος : «Κακός δεν είναι ο θάνατος αυτός, αλλά ο θάνατος μέσα στην αμαρτία και την αμετανοησία, που μας οδηγεί στην κόλαση».

Το σοβαρότερο, όμως, είναι ότι πάλι διαπράττουμε φόνο, σκοτώνουμε τον ασθενή, δήθεν από ευσπλαχνία, για να τον απαλλάξουμε από τους πόνους. Δεν υπολογίζουμε, όμως, ότι σε αυτές τις οριακές καταστάσεις, ιδίως του πόνου και του θανάτου, μπορεί ο άνθρωπος να μετανοήσει, να ζητήσει συγχώρεση, να δει την ματαιότητα των πραγμάτων και να πιστέψει στην μετά θάνατον ζωή[6].

Ε) Παρεμβατική αναπαραγωγή

Η παρεμβατική αναπαραγωγή επινοήθηκε, για να αντιμετωπισθεί η ατεκνία. Δηλ. παρεμβαίνει ο άνθρωπος στη φύση του ανδρογύνου με διάφορα ιατρικά μέσα, ώστε να αποκτήσει το ανδρογύνο παιδιά. Αυτή γίνεται είτε με ενδοσωματική είτε με εξωσωματική γονιμοποίηση, η οποία, όμως, στο σύνολό της είναι προβληματική.

Όμως, η αναπαραγωγή του ανθρώπου με τεχνητή γονιμοποίηση αποτελεί καινοφανή παρέμβαση στη δημιουργία και ως εξ αυτού είναι απορριπτέα. Εξ άλλου εμείς, ως Ορθόδοξοι Χριστιανοί, οφείλουμε να ακολουθούμε την Εκκλησία μας, η οποία μας έχει δώσει λύση στο πρόβλημα της ατεκνίας. Και η λύση αυτή δεν είναι άλλη από την μίμηση τόσων στείρων και σε γεροντική ηλικία ανδρογύνων της Παλαιάς Διαθήκης, όπως τα ζεύγη Ελκανά και Άννης, Ζαχαρίου και Ελισάβετ, Ιωακείμ και Άννης, τα οποία αντιμετώπισαν την στειρότητα και την ατεκνία με νηστεία και θερμή προσευχή, και ο Κύριος, εισακούοντας τις προσευχές τους, τους χάρισε τους ευλογημένους καρπούς, τον προφήτη Σαμουήλ, τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και την Παναγία μας.

Η Εκκλησία δεν μπορεί να συστήσει την καταφυγή στην παρεμβατική αναπαραγωγή για την αντιμετώπιση της ατεκνίας, παρά μόνο την εμμονή στα

αιώνια πρότυπά της. Εξάλλου δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι βρισκόμαστε στην εποχή της Καινής Διαθήκης, όπου τα ινία δεν κατέχει πλέον ο γάμος, όπως στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά η παρθενία, ο μοναχικός βίος, που αποτελεί κατάπαυση της τεκνογονίας. Τέλος, πρώτιστος σκοπός του γάμου δεν είναι η απόκτηση παιδιών, όπως στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά η αγιότητα, η κατά Χάριν θέωση του ανδρογύνου, και επακολουθεί η τεκνοποίηση ως δευτερεύων σκοπός[7].

Όλα

τα παραπάνω, αγαπητοί μου, μαρτυρούν την επιθυμία του συγχρόνου ανθρώπου να επιτύχει μια ψευδαίσθηση επιγείου αθανασίας, η οποία τον αποπροσανατολίζει από τον τελικό σκοπό της υπάρξεώς του, που δεν είναι άλλος από την προσδοκία της αιωνιότητας, την πίστη στη νίκη του θανάτου δια του Χριστού και τέλος την κατά Χάριν θέωσή του.

Αυτή

είναι η σκληρή πραγματικότητα σήμερα, αγαπητοί μου, καθόλου ευχάριστη, καθόλου ενθαρρυντική, αν θέλουμε να δούμε ρεαλιστικά τα προβλήματα, που εισήγαγε περίτεχνα ο πονηρός στις ημέρες μας, ώστε να κερδίζει ακούραστα ψυχές. Ας θελήσουμε να κατανοήσουμε το μέγεθος και το βάρος των προβλημάτων και να πάρουμε αρνητική θέση απέναντί τους. Το οφείλουμε στον Άγιο Τριαδικό Θεό, στους Αγίους Του, στον σήμερα εορτάζοντα ιατρό και ιαματικό άγιο Παντελεήμονα, στην κοινωνία και πρώτιστα στον εαυτό μας. Ας μην καλυπτόμαστε πίσω από δικαιολογίες, αλλά ας αφήσουμε χώρο για την Χάριν του Θεού στη ζωή μας. Η ευχή του αγίου Παντελεήμονος ας μας καταξιώσει να καλλιεργούμε μέσα μας τον φόβο του Θεού, για να αποφεύγουμε πράξεις, που λυπούν τον Θεό και μας καταδικάζουν.

[1]

Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, Δογματική και συμβολική θεολογία Α΄ εισαγωγή στη θεολογική γνωσιολογία, εκδ. Πουρναράς, Θεσ/κη 200, σσ. 137-149 και ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒ. Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, «Ορθόδοξος πίστις και φυσικά επιστήμαι», Ορθόδοξος Τύπος 13-2-2009, σ. 5.

[2] ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, Πηδάλιον, εκδ. Β. Ρηγόπουλος, Θεσ/κη 2003, σσ. 382, 711.

[3]

Έξ. 20,15. ΙΕΡΕΥΣ ΜΙΧΑΗΛ ΦΩΚΑΣ, Αγιοδρόμιον΄ θεομητορικά κηρύγματα από την διακονίαν του θείου λόγου, τ. Α΄, Αργοστόλιον 1996.

[4] ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, Χριστιανική ηθική II, εκδ. Πουρναράς, Θεσ/κη 2003, σσ. 607-8.

[5]

Αυτόθι, σσ. 600-614 και ΠΡΕΣΒ. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΤΕΦΟΠΟΥΛΟΣ, «Εκκλησία και

μεταμοσχεύσεις», Θεοδρομία Ε1 (2003) 72-102, Ε2 (2003) 183-214.

[6]

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, Χριστιανική ηθική ΙΙ, εκδ. Πουρναράς, Θεσ/κη 2003, σσ.653-60 και ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΡΑΔΗΜΟΥ, «Η ευθανασία: νομική, ιατρική και θεολογική θεώρηση», Θεοδρομία Ε2 (2003) 215-231,

[7] ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, αυτόθι, σσ. 577-598.

(Πηγή: impantokratoros.gr)

ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ (Α):

[Η ιστορία μιας έκτρωσης που δεν έγινε \(Irina Roxana IONESCU\)](#)

[Επιπτώσεις της έκτρωσης στην ψυχική υγεία της γυναίκας \(Συμπεράσματα ιατρικών ερευνών\)](#)

[Επιπτώσεις των αμβλώσεων στην υγεία της γυναίκας \(Συμπεράσματα ιατρικών ερευνών\)](#)

[Για τις εκτρώσεις, τους Ιερούς Κανόνες, τον πνευματικό και την εξομολόγηση \(Γέροντος Κλεόπα Ηλίου\)](#)

[Οι αμβλώσεις που γίνονται με βάση το φύλο μας σοκάρουν, αλλά αυτές που γίνονται σε μωρά με ειδικές ανάγκες είναι δικαιολογημένες;](#)

[Οι εκτρώσεις και οι πόλεμοι των πολιτισμών \(Herman T. Engelhardt\)](#)

ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ (Β-Γ): [ΕΔΩ](#)

ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ (Δ):

Ευθανασία

και... «Ευθανασία» (εκτός και εντός εισαγωγικών) (Αθανάσιος Αβραμίδης, Καρδιολόγος, Καθηγητής Παθολογίας του Παν/μίου Αθηνών)

Ευθανασία - Εκκλησιαστική άποψη (Σεβασμ. Μητροπ. Ναυπάκτου κ.κ. Ιερόθεος)

Ευθανασία:

Λύση για το «Ασημένιο Τσουνάμι»; (Εμμανουήλ Παναγόπουλος, Αμ. Επ. Καθηγητής Χειρουργικής, Διευθυντής Χειρουργικού Ε.Σ.Υ.)

Διαφωνούμε με την ευθανασία (Σεβ. Μητροπ. Ναυπάκτου & Αγ. Βλασίου Ιερόθεος)

Ευθανασία (π. Κωνσταντίνος Στρατηγόπουλος)

Ερωτήματα για τον θάνατο και την ευθανασία (Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Το δράμα της Ευθανασίας (Ανδρέας Π. Καραμπίνης, Διευθ. Μονάδας Εντατικής Θεραπείας)

Νομιμοποίηση θεληματικής ευθανασίας; (Εμμανουήλ Παναγόπουλος, Αμ. Επικ. Καθηγητής Χειρουργικής)

Η Ευρώπη αντίθετη στην ευθανασία. Μεγάλη νίκη για την προστασία της ζωής (Γιώργος Ν. Παπαθανασόπουλος)

ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΡΘΡΑ (Ε):

Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή (Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος)

Τεχνητή γονιμοποίηση (Λέων Μπράνγκ)

Τεχνητή γονιμοποίηση (π. Κωνσταντίνος Στρατηγόπουλος)

Οι Κίνδυνοι της Εξωσωματικής Γονιμοποίησης, που κανείς δε θα σας τους πει!

[\(Χάδλα - Σκαρλάτου Παναγιώτα, Βιολόγος, Γενετική και Μοριακή Βιολογία MSc Biology\)](#)

[Αυξημένος κίνδυνος για γενετικές ανωμαλίες σε μωρά που γεννήθηκαν με εξωσωματική γονιμοποίηση](#)